

Zniesienie kary śmierci w Polsce

1. Wprowadzenie

Kara śmierci zawsze budziła i nadal budzi wielkie emocje. Jest to szczególnie widoczne wówczas, kiedy w mediach pojawia się informacja o kolejnej zbrodni popełnionej z niskich pobudek, to wtedy właśnie aktywizują się politycy populiści, chcąc na tragedii zdobyć poparcie.

Temat kary śmierci wrócił do debaty publicznej – miejmy nadzieję, że po raz ostatni – w roku 2013, kiedy to w polskim parlamencie poddano pod dyskusję ustawy wyrażające zgodę na ratyfikację protokołów (protokół nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹ oraz Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych²) znoszących możliwość stosowania kary śmierci³. W następstwie uchwalonych ustaw, Prezydent RP dokonał ratyfikacji i oba protokoły wejdą wobec Polski w życie w 2014 r. (protokół nr 13 w dniu 1 września 2014 r., a drugi protokół fakultatywny do MPPOiP 25 lipca 2014 r.).

Warto jednak zastanowić się, dlaczego znoszenie kary śmierci w Polsce było tak długotrwałym procesem i jaki jest ostateczny stan prawny w tej dziedzinie.

Jest to o tyle istotne, o ile Europa (rozumiana zarówno jako kontynent, jak i grupa państw tworzących kulturę mogącą być nazwaną europejską) jest regionem konsekwentnie i przez lata dążącym do zniesienia kary śmierci. W szczególności było to widoczne w aktywności Rady Europy, poprzez przyjęte protokoły do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, najpierw w protokole 6, mówiącym o zniesieniu kary śmierci w czasie pokoju, a następnie we wspomnianym już protokole 13.

¹ Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284; zob. też <http://www.strasbourg.mfa.gov.pl/resource/fedf40b7-3c0a-42d2-8bdf-296772ce7295> (dostęp: 25.07. 2014).

² Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.

³ Ustawa z dnia 26 lipca 2013 r. o ratyfikacji Protokołu nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczącego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzonego w Wilnie dnia 3 maja 2002 r., Dz. U. z 2013 r. poz. 1044 oraz Dz. U. z 2014 r. poz. 891 (wobec Polski protokół wszedł w życie 25 lipca 2014 r.).

2. Kara śmierci w prawie polskim

Kara śmierci była stosowana na ziemiach polskich od dawna. Pierwotnie była wymierzana (tak jak i w innych krajach) na podstawie norm prawa zwyczajowego i traktowana jako oczywiste odpłacenie skazanemu za popełnione czyny⁴. Myślenie takie było pochodną talionowej zasady odwetu: „oko za oko, ząb za ząb”⁵.

Najczęściej karę główną wymierzano za najcięższe przestępstwa, takie jak zabójstwo, kradzież, zdrada oraz obraza majestatu władcy. Na podstawie Statutów Kazimierza Wielkiego⁶ kara śmierci groziła także za nadużycia podatkowe i wyłudzenie nienależnych świadczeń z żup królewskich. W połowie XV w. karę śmierci (oraz konfiskatę mienia) stosowano również za fałszowanie monety⁷. Z czasem, również na ziemiach polskich, pojawiła się także kara śmierci za herezje i czary⁸.

Po rozbiorach, na ziemiach polskich obowiązywały regulacje karne państw zaborczych, w których kara śmierci była zawarta⁹.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. konieczne stało się szybkie doprowadzenie do unifikacji prawa. Powołana została komisja kodyfikacyjna, przed którą postawione zostało bardzo odpowiedzialne zadanie przygotowania jednolitego ustawodawstwa (zarówno w odniesieniu do prawa cywilnego, jak i karnego)¹⁰.

Przez lata funkcjonowania komisji kodyfikacyjnej kara śmierci wielokrotnie stawiała się przedmiotem dyskusji, a jej ostateczne umieszczenie w projekcie – który stał się

⁴ Warto jednak podkreślić, że już wówczas pojawiały się osoby wyrażające swój jednoznaczny sprzeciw przeciwko karze śmierci. Jan Długosz w *Dziejach Polski* (księga VI, rok 1203) tak napisał o św. Jadwidze Śląskiej: „Przez całe zaś lat piętnaście, w których te gmachy stawiano Bł. Jadwiga nie dozwoliła księciu Henrykowi, ani jego sędziom i urzędnikom, żadnego złočyny, o jakakolwiek bądź zbrodnię obwinionego, śmiercią karać, ale wszystkich przeznaczać do robót około klasztoru Trzebnickiego, tak iżby każdy według przewinienia swego cięższą lub lżejszą podejmując pracę, krócej lub dłużej za popełnione przestępstwo pokutował”. Było to więc zapewne pierwsze „moratorium” na stosowanie kary śmierci w dziejach. Por. J. Kędzierski, *Przeciwko karze śmierci*, „Palestra” 2001, nr 7–8, <http://www.palestra.pl/index.php?go=artykul&id=488> (dostęp: 1.08.2014).

⁵ Zob. K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 2001, s. 21.

⁶ Zob. szerzej W. Uruszczak, *Statuty Kazimierza Wielkiego jako źródło prawa polskiego*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 1999, nr 3, s. 97, <http://bazhum.icm.edu.pl/bazhum/download/bwmata1.element.dl-catalog-9c686364-e2dc-4488-ad93-f4e460d222a4/full-text/match1574075256029763144.pdf> (dostęp: 3.08.2014).

⁷ Zob. J. Bardach, *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1985, s. 145.

⁸ Kara śmierci za czary została ostatecznie zniesiona dopiero w 1776 r.; zob. R. Tokarczyk, *Prawa narodzin, życia i śmierci*, Kraków 2000, s. 386.

⁹ W. Makowski, *Prawo karne. O Przestępstwach w szczególności. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce*, Warszawa 1924, s. 321–323.

¹⁰ Ustawa z 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej, *Dziennik Praw Państwa Polskiego* z 1919 r., Nr 44, poz. 315; isip.sejm.gov.pl/Download?id=WDU1919044031501&type=1 (dostęp: 2.08.2014). Zob. też J. Markiewicz, *Kształtowanie się polskiego systemu prawa sądowego i jego twórcy w okresie międzywojennym 1919–1939* (wybrane zagadnienia), <http://www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TPraw3/Markiewicz.pdf> (dostęp: 1.08.2014).

podstawą kodeksu karnego przyjętego w drodze rozporządzenia Prezydenta RP z 11 lipca 1932 r.¹¹ – zostało przesądzone w komisji kodyfikacyjnej jednym głosem¹².

Kodeks karny z 1932 r. przewidywał możliwość wymierzenia kary głównej w przypadku popełnienia czterech przestępstw o charakterze politycznym (art. 93 § 1 – zamach na niepodległość państwa; art. 94 § 1 – zamach na życie lub zdrowie Prezydenta RP; art. 101 § 2 – zdrada wojenna; art. 102 – dywersja w czasie wojny) oraz za jedno przestępstwo pospolite wyrażone w art. 225 § 1 – zabójstwo¹³.

Po drugiej wojnie światowej na terenie Polski obowiązywał nadal kodeks karny z 1932 r., jednak było to funkcjonowanie w radykalnie zmienionej rzeczywistości społeczno-politycznej. Szczególne znaczenie uzyskiwały bowiem regulacje pozakodeksowe¹⁴.

Pierwszą taką regulacją był dekret wydany jeszcze przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN)¹⁵ z 30 października 1944 r. o ochronie Państwa¹⁶. Dekret ten wprowadzał jedenaście czynów zabronionych i wszystkie (!) zagrożone były sankcją opisaną słowami „podlega karze więzienia lub karze śmierci”. Również i wejście w życie dekretu naruszało zasadę *lex retro non agit* – art. 18 przesądzał bowiem, że dekret wchodził w życie z mocą od 15 sierpnia 1944 r.

W kolejnym roku dekret ten został uchylony i zastąpiony dekretem z 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa¹⁷.

¹¹ Dz. U. z 1932 r., Nr 60, poz. 571, isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19320600571 (dostęp: 3.08.2014).

¹² Zob. M. Zubik, *Kara śmierci w Polsce*, [w:] M. Mitera, M. Zubik, *Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych*, Warszawa 1998, s. 84 <http://www.hfhrpol.waw.pl/pliki/MarekZubikKaraSmierciWSwietleDoswiadczenWspolczesnychSystemowPrawnych.pdf> (dostęp: 1.08.2014).

¹³ Zob. szerzej M. Zubik, *Kara śmierci...*, s. 85. Warto także zaznaczyć, że kara śmierci mogła także zostać orzeczona na podstawie przepisów zawartych w innych aktach prawnych, takich jak: rozporządzenie Prezydenta RP z 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym, ustawa z 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym, rozporządzenie Prezydenta RP o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa oraz rozporządzenie Prezydenta RP o ochronie niektórych interesów; *ibidem*.

¹⁴ Należy przy tym pamiętać, że w czasach stalinowskich (1944–1953 r.) nie tylko bardzo często orzekano karę śmierci (szacuje się, że orzeczono ją wówczas w ok. 2–3 tysięcy przypadków), ale także organy przymusu państwowego bardzo często uciekały się do działań mających charakter mordów politycznych; *ibidem*, s. 86 oraz wskazana tam literatura: J. Wojciechowska, *W sprawie zniesienia kary śmierci w Polsce*, [w:] *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, red. J. Skupiński, Warszawa 1995, s. 162 oraz J. Szumski, *Dzieje polskiego abolicjonizmu (w zestawieniu z rozwiązaniami projektu kodeksu karnego)*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 1, s. 82.

¹⁵ Przez lata PRL budowana była „romantyczna” historia o tym jak to w „wyzwolonym” Lublinie, dzielni Polacy tworzyli zręby ludowej państwowości. Zarówno głoszona historia, jak i wskazane miejsce powstania, a nawet data wydania aktu prawnego, na którego podstawie miał powstać PKWN – wszystko to było fałszem. PKWN został utworzony w Moskwie 21 lipca 1944 r. na skutek decyzji podjętych przez władze ZSRR, i miał służyć przejęciu władzy w Polsce; zob. W. Kozyra, *Ustrój administracji państwowej w Polsce w latach 1944–1950*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2011, t. LXIII, z. 1, s. 174. O przesłankach i procesie powstawania PKWN zob. A. Noskova, *Na drodze do stworzenia PKWN – rola Moskwy*, „Pamięć i Sprawiedliwość. Pismo Instytutu Pamięci Narodowej” 2005, nr 2(8), s. 31.

¹⁶ Dz. U. z 1944 r. Nr 10, poz. 50.

¹⁷ Dz. U. z 1945 r. Nr 53, poz. 300.

W dekrete tym liczba czynów zagrożonych karą śmierci została co prawda ograniczona do ośmiu, jednak bardzo szybko – już po miesiącu – władze komunistyczne uznały, że jest on zbyt liberalny w swojej treści i konieczne jest zaostrzenie prawa¹⁸. Przyjęta została uchwała Rady Ministrów z 13 grudnia 1945 r. w której stwierdzono: „wobec kontynuowania przez reakcję jej zbrodniczej działalności dalsze wykazywanie liberalnego stosunku do niej byłoby szkodliwe dla interesów państwa i całego narodu, a zwłaszcza niebezpieczna i groźna jest akcja mordów bratobójczych nadal szeroko stosowana przez organizacje reakcyjne. W związku z powyższym Rada Ministrów uważa za konieczne zaostrzenie kar za wszelką działalność, podrywającą spokój, porządek i bezpieczeństwo wewnątrz kraju, jak też osłabiającą Polskę na zewnątrz”¹⁹.

W celu zrealizowania powyższej uchwały, 13 czerwca 1946 r. wydany został dekret o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa²⁰ (zwany powszechnie małym kodeksem karnym). Dekret ten wszedł w życie 12 lipca 1946 r. i obowiązywał do 31 grudnia 1969 r. Mały kodeks karny w trzynastu przypadkach przewidywał możliwość orzeczenia kary śmierci²¹.

Karę śmierci można było również wymierzyć na podstawie dekretu z 5 sierpnia 1949 r. o ochronie sumienia i wyznania²², jeżeli skutkiem przestępstwa skierowanego przeciwko grupie ludności lub poszczególnym osobom z powodu przynależności wyznaniowej, przekonań religijnych lub bezwyznaniowości była śmierć, ciężkie uszkodzenie ciała, zakłócenie biegu życia publicznego lub zagrożenie bezpieczeństwa publicznego (art. 7 ust. 4) oraz przepisów regulujących niektóre kwestie obrotu gospodarczego²³.

Kara śmierci była również przewidziana w uchwalonym 19 czerwca 1969 r. nowym kodeksie karnym. Nie została jednak ujęta w katalogu kar zasadniczych, lecz umieszczona w została odrębnie jako kara o charakterze wyjątkowym²⁴.

W obowiązującym wówczas stanie prawnym kara śmierci przewidziana została w dziewięciu przypadkach opisanych w kodeksie karnym, a także w przepisach

¹⁸ Zob. A. Lityński, *O prawie i sądach początków Polski Ludowej*, Białystok 1999, s. 100.

¹⁹ M. Siewierski, *Mały kodeks karny. Komentarz i orzecznictwo*, Łódź 1949, s. 10.

²⁰ Dz. U. z 1946 r., Nr 30, poz. 192. Warto przy tym podkreślić, że nowy dekret używał tytułu identycznego z poprzednią regulacją.

²¹ A. Lityński, *Podstawy prawa terroru. O niektórych zmianach w prawie karnym pierwszej dekady Polski Ludowej*, [w:] *Z dziejów sądów i prawa*, red. A. Lityński, Katowice 1992, s. 104.

²² Dz. U. z 1949 r. Nr 45, poz. 334.

²³ Była wśród nich ustawa z dnia 28 października 1950 r. o zakazie posiadania walut obcych, monet złotych, złota i platyny oraz zaostrzeniu kar za niektóre przestępstwa dewizowe, Dz. U. z 1950 r. Nr 50, poz. 460; oraz dekret z 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej, Dz. U. z 1953 r. Nr 17, poz. 68, zastąpiony następnie przez ustawę z dnia 18 czerwca 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej, Dz. U. z 1959 r. Nr 36, poz. 288.

²⁴ O dyskusji na temat utrzymania kary śmierci toczony w okresie przygotowania kodeksu karnego z 1969 r. zob. M. Zubik, *Kara śmierci...*, s. 87–88.

pozakodeksowych: dekrete z 31 sierpnia 1944 r.²⁵ oraz w ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony PRL²⁶. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że zmniejszenie liczby przypadków, w których możliwe było wymierzenie kary śmierci, dawało jedynie złudne poczucie „progresywnej abolicji”, w rzeczywistości pomiędzy latami 1964–1969 a 1970–1975 nastąpił ponaddwukrotny wzrost orzeczonych kar głównych (z 33 do 78 przypadków)²⁷.

Istotne pogorszenie stanu prawnego nastąpiło po ogłoszeniu stanu wojennego²⁸. W przyjętym wówczas dekrete o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego²⁹, dawał możliwość orzeczenia kary śmierci w postępowaniach doraźnych w sprawach, w których górna granica kary za dane przestępstwo nie była niższa niż 8 lat. Rozszerzono więc możliwość stosowania kary śmierci aż na 86 kategorii czynów zabronionych³⁰.

W 1987 r. powołana została Komisja ds. Reformy Prawa Karnego, która opracowała „Założenia reformy ustawodawstwa karnego”, a następnie – w 1990, 1991, 1994 r. – kolejne wersje kodeksu karnego³¹.

Od 1988 r. zaczęło funkcjonować w Polsce faktyczne moratorium na wykonywanie kary śmierci. Kara główna co prawda nadal była umieszczona w regulacjach kodeksowych, jednak kodeks postępowania karnego wprowadzał obowiązek przedłożenia Radzie Państwa (a później Prezydentowi) akt wszystkich spraw, w których kara śmierci została orzeczona wraz z wnioskiem Prokuratora Generalnego o ułaskawienie. Rada Państwa nie była ograniczona żadnym terminem na rozpatrzenie tego wniosku, a w tym czasie nie można było kary wykonać. W roku 1995 moratorium to stało się również moratorium formalnym, w związku z treścią art. 5 ustawy z dnia 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywn i nawiązek w prawie karnym³², który wprowadzał 5-letni zakaz wykonywania kary śmierci.

²⁵ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego, Dz. U. z 1944 r. Nr 4, poz. 16. O drastycznej treści dekretu zob. A. Lityński, *O prawie i sądach początków Polski Ludowej*, Białystok 1999, s. 63 i n.

²⁶ Dz. U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220.

²⁷ A. Grześkowiak, *Kara śmierci w polskim prawie karnym*, Toruń 1978, s. 213 i 121.

²⁸ Dekret z dnia 12 grudnia o stanie wojennym, Dz. U. z 1981 r. Nr 29 poz. 154. Zob. jednak wyrok TK z 16 marca 2011 r., K 35/08, Dz. U. z 2011 r., Nr 2A, poz. 11, oraz L. Morawski, *Problem legalności stanu wojennego z 12–13 grudnia 1981 r. Studium z historii prawa polskiego*, Warszawa 2012, *passim*.

²⁹ Dz. U. z 1981 r. Nr 29, poz. 156.

³⁰ M. Zubik, *Kara śmierci...*, s. 91. Nawet po podjęciu decyzji o formalnym zawieszeniu obowiązywania stanu wojennego kara śmierci mogła zostać orzeczona w prawie 40 przypadkach; *ibidem*.

³¹ J. Kochanowski, *Redukcja odpowiedzialności karnej (Analiza i ocena założeń kodeksu karnego z 1997 r. na tle innych polskich kodyfikacji karnych)*, Warszawa 2000, s. 10.

³² Dz. U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475.

W dniu 20 czerwca 1997 r. uchwalony został w Polsce nowy kodeks karny, w którym kara śmierci nie została już przewidziana³³.

3. Kara śmierci w regulacjach międzynarodowych

Niekiedy w debacie publicznej pojawia się pogląd, w którym wiąże się rezygnację z kary śmierci w polskim porządku prawnym z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Nie jest to stanowisko prawdziwe, jednak regulacje prawnomiędzynarodowe odegrały bardzo istotną rolę w wyeliminowaniu kary głównej z polskiego katalogu kar.

3.1. System uniwersalny (ONZ)

W prawie międzynarodowym zauważalna tendencja do zniesienia kary śmierci pojawiła się w końcu lat 40. To właśnie wówczas nowo utworzone organizacje międzynarodowe (takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych, ale i Rada Europy), przygotowując pierwsze dokumenty regulujące prawa człowieka, podniosły znaczenie ludzkiej godności i prawa do życia, a także poczęły domagać się zniesienia kary śmierci. Jednak wówczas, w 1948 r., gdy tworzone Powszechną Deklarację Praw Człowieka, żądanie zniesienia kary śmierci okazało się zbyt radykalne³⁴.

Jednak kierunek działań został już wytyczony³⁵. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, w swym art. 3, podkreśliła jedynie oczywisty przecież fakt, że każdy człowiek ma prawo do życia. Ale przyjęty w 1966 r. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych – w swym art. 6 – stwierdzał już nie tylko, że każda istota ludzka ma prawo do życia, ale także, że prawo to winno podlegać ochronie ustawowej. Postanowienia Paktu w istotny sposób ograniczały możliwość orzekania kary śmierci, przesądając, za jakie czyny może być wymierzona (jedynie za najpoważniejsze przestępstwa), definiując organ i tryb, w którym kara może być orzeczona (może to uczynić wyłącznie niezawisły sąd, w prawomocnym wyroku) i jednocześnie wyrażnie zakazując stosowania kary głównej wobec kobiet w ciąży oraz osób poniżej 18 roku życia³⁶.

³³ Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553.

³⁴ O kwestii kary śmierci w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka zob. W. A. Schabas, *The Abolition of the Death Penalty in International Law*, Cambridge University Press 2002, s. 23 i n.

³⁵ Warto jednak przy tym pamiętać, że postulat rezygnacji lub istotnego ograniczenia możliwości stosowania kary śmierci nie jest nowy. Cesare Beccaria, w wydanej w 1764 roku pracy *Dei delitti e delle pene* (*O przestępstwach i karach*; pierwsze polskie wydanie 1772) dopuszczał możliwość stosowania kary śmierci tylko w dwóch przypadkach, określanych jako wypadki pozytywnej konieczności: w czasie pokoju jedynie wówczas, gdy nawet uwięzienie przestępcy ogranicza zagrożenie dla porządku państwowego i w okresach stanu wyjątkowego, kiedy państwo jest w stanie anarchii; C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, tł. E. S. Rappaport, Warszawa 1959, s. 127.

³⁶ Zob. M. Błażewicz, *Prawo do życia*, [w:] *Prawa i wolności I i II generacji*, red. A. Florczak, B. Bolechów, Toruń 2009, s. 20.

Zasygnalizowane jednocześnie zostało oczekiwanie podejmowania działań przez państwa członkowskie w celu zniesienia kary śmierci – art. 6 § 6 Paktu stwierdził bowiem, że „nie można powoływać się na żadne postanowienia niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez którekolwiek Państwo – Stronę niniejszego Paktu”³⁷.

Abolicyjne oczekiwania Narodów Zjednoczonych zostały jednak najpełniej wyrażone w Drugim Protokole Fakultatywnym do Paktu uchwalonym 15 grudnia 1989 r. Na mocy tego Protokołu państwa zobowiązały się do rezygnacji ze stosowania kary śmierci w okresie pokoju.

3.2. Europejski system regionalny (Rada Europy)

Również regulacje regionalnego europejskiego systemu praw człowieka (systemu Rady Europy) rozpoczęły się od jednoznacznej deklaracji poszanowania prawa do życia i gwarancjami jego prawnej ochrony, jednak z dopuszczeniem stosowania kary śmierci. Wraz z upływem lat, w gronie samych członków Rady Europy narastała tendencja do rezygnacji z możliwości jej stosowania³⁸. Wyrazem ewolucji poglądów stał się Szósty protokół do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – otwarty do podpisu w 1983 r. – w którym zakazano stosowania kary śmierci z wyjątkiem czasu wojny (lub okresu bezpośredniego zagrożenia wojną).

Podkreśleniem znaczenia, jakie Rada Europy przypisuje sprawie zniesienia kary śmierci, jest wymóg, stosowany od 1994 r., aby państwo przystępujące do Rady ogłosiło moratorium na jej wykonywanie i w terminie nie dłuższym niż 3 lata ratyfikowało protokół 6 do Konwencji³⁹.

Zwieńczeniem abolicyjnych działań Rady Europy stał się – przyjęty 3 maja 2002 r. w Wilnie – 13 protokół do Konwencji, w którym stosowanie kary śmierci zostało całkowicie zakazane. W ten sposób system prawny Rady Europy przesądził o oczekiwanym kształcie krajowej regulacji w tym zakresie.

3.3. System prawny Unii Europejskiej

Prawne regulacje Unii Europejskiej w zakresie możliwości stosowania kary śmierci są jednoznaczne – art. 2 Karty Praw Podstawowych⁴⁰ stwierdza nie tylko, że „Każdy

³⁷ R. Wieruszewski, *Międzynarodowe zobowiązania Polski dotyczące abolicji*, [w:] *Śmierć nie jest sprawiedliwością. Europa przeciw karze śmierci*, Biuro Informacji Rady Europy, Warszawa 2010, s. 31.

³⁸ Tendencja taka narastała od końca lat 60. dwudziestego wieku; *Śmierć nie jest sprawiedliwością. Rada Europy a kara śmierci*, Dyrekcja Generalna Praw Człowieka Rady Europy, Warszawa 2008, s. 9.

³⁹ H. Machińska, *Wkład Rady Europy w abolicję*, [w:] *Śmierć nie jest sprawiedliwością. Europa przeciw karze śmierci*, Biuro Informacji Rady Europy, Warszawa 2010, s. 28.

⁴⁰ Karta została pierwotnie podpisana 7 grudnia 2000 r. podczas szczytu Rady Europejskiej w Nicei, a po wtórnie, z niewielkimi poprawkami podczas szczytu w Lizbonie 12 grudnia 2007 r. Moc wiążącą Karta

ma prawo do życia”, ale także przesądza w swym paragrafie drugim, że „Nikt nie może być skazany na karę śmierci ani poddany jej wykonaniu”.

Jeżeli uwzględnimy także treść art. 52 § 3 Karty, w którym zostało zdefiniowane, że prawa zawarte w Karcie Praw Podstawowych mają takie same znaczenie i zakres jak odpowiadające im prawa zawarte w Konwencji (rozumianej łącznie z protokołami), to konstatacja o całkowitym zakazie stosowania kary śmierci w Unii Europejskiej stanie się oczywista⁴¹.

4. Zakończenie

Polska przez długie lata unikała podjęcia ostatecznej decyzji przesądzającej o rezygnacji z możliwości stosowania kary śmierci. Co prawda, stając się członkiem Rady Europy, przyjęliśmy na siebie obowiązek podjęcia działań mających na celu rezygnację z kary głównej, i – w konsekwencji – nie tylko uchwalone zostało moratorium na jej stosowanie, ale także i sama kara śmierci została wyeliminowana z kodeksu.

W tym stanie faktycznym zwłoka w podjęciu decyzji o ratyfikacji Drugiego Protokołu Fakultatywnego do MPPOiP⁴², jak i Protokołu nr 13 do Konwencji europejskiej była niewytłumaczalna, szczególnie przy uwzględnieniu, że zostały one podpisane przez Polskę – odpowiednio – 21 marca 2000 r. i 3 maja 2002 r.

Trudno oczywiście przesądzić, co było przyczyną tak długiego oczekiwania, aby – ugruntowany już przecież – krajowy stan prawny wzmocnić przez jednoznaczne związanie się normami prawnomiędzynarodowymi. Zapewne jednak wpływ na to miało wstrzemięźliwe (lub wręcz negatywne) nastawienie do rezygnacji z kary śmierci wyrażane przez polską opinię publiczną⁴³. Jednak stanowisko takie było – niestety – wielokrotnie wzmacniane przez postulaty wysuwane przez polską klasę polityczną⁴⁴.

otrzymała wraz z wejściem w życie Traktatu z Lizbony; zob. A. Wyrozumska, *Znaczenie prawne zmiany statusu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w Traktacie lizbońskim oraz Protokołu polsko-brytyjskiego*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2(85), s. 25–39.

⁴¹ R. Wieruszewski, *Międzynarodowe zobowiązania Polski dotyczące abolicji*, [w:] *Śmierć nie jest sprawiedliwością. Europa przeciw karze śmierci*, Biuro Informacji Rady Europy, Warszawa 2010, s. 33.

⁴² Polska była jedynym krajem członkowskim UE, który nie ratyfikował tego protokołu; *ibidem*, s. 31.

⁴³ Procent zwolenników kary śmierci w Polsce ulega zmniejszeniu, jednak dokonuje się to w stosunkowo powolnym tempie, w 2004 r. było to 77 % <http://wiadomosci.wp.pl/wiadomosc.html?wid=5079403&kat=n=Polska&widn=77%25+Polak%F3w+akceptuje+kar%EA+%B6mierci&kat=1342&ticaid=1133c9> (dostęp: 5.08.2014); w 2007 r. – 58 %, a w 2012 r. – 55 % (B. Fedyszak-Radziejowska, *Szacunek dla życia versus współczucie*, [w:] *Wartości Polaków a dziedzictwo Jana Pawła II 2007–2012*, Warszawa 2012, s. 21; <http://www.centrumjp2.pl/wp-content/uploads/2013/09/Warto%C5%9Bci-Polak%C3%B3w-a-dziedzictwo-Jana-Paw%C5%82a-II-2012-10-22.pdf> (dostęp: 5.08.2014).

⁴⁴ Zob. np. stanowisko wyrażane przez Unię Polityki Realnej, a następnie Kongres Nowej Prawicy <http://www.karasmierci.info.pl/> (dostęp: 6.08.2014), czy też propozycję zmian w kodeksie karnym zgłoszoną przez Prawo i Sprawiedliwość (druk sejmowy nr 3311 z 21 lipca 2004 r.). Zob. też <http://www.tvp.info/9637860/informacje/polska/pis-podzielone-ws-kary-smierci/> (dostęp: 6.08.2014).

Tym bardziej należy więc docenić podjęte decyzje, zarówno poprzez wyrażoną przez Sejm i Senat zgodę na ratyfikację, jak i sam akt ratyfikacji dokonany przez Prezydenta RP, dzięki któremu również i Polska będzie związana oboma protokołami – Drugim Protokołem Fakultatywnym do MPPOiP od 25 lipca 2014 r., a protokołem nr 13 do Konwencji od dnia 1 września 2014 r.

